

Přehled zdrojů pro zapojování dětí do permakultury

L. Alderslowe, L. Kastelic, G. Amus, V. Cifarelli, D. Deshaies,
E. Dumitrescu, M. Petru, a T. Velehradská

Tento dokument je přílohou č. 2 (Appendix 2) v českém jazyce k „Survey of resources for engaging children in Permaculture“, který je napsán v anglickém jazyce a je dostupný na webové stránce www.childreninpermaculture.com

Úvod

Děti v permakultuře (Children in Permaculture – zkratka CiP) je projekt podporovaný programem Erasmus+, ve kterém neziskové organizace a školy z pěti evropských zemí společně pracují na zkvalitnění celostního a udržitelného vzdělávání dětí prostřednictvím školních, mimoškolních i rodinných aktivit. Toho chce projekt dosáhnout pomocí vývoje osnov, metodik, filmu a dalších materiálů pro učitele v základních a mateřských školách, pro vedoucí, rodiče i další pedagogy.

Celý dokument „Survey of resources for engaging children in Permaculture“ poskytuje přehled dostupných materiálů souvisejících se sdílením a předáváním permakultury dětem v partnerských zemích. Jeho důležitým cílem je nalezení oblastí, které jsou stávajícími zdroji pokryté nejméně. Tak bude možné další materiály vyvíjet cíleně pro tyto oblasti, kde jsou zdroje pro seznamování dětí s permakulturou nejvíce třeba. Díky přehledu zdrojů budou tyto informace dostupné pro všechny partnery projektu, jejich přidružené kontakty a pedagogy školního i mimoškolního vzdělávání, kteří seznamují děti s permakulturou.

Tým autorů tohoto přehledu společně sestavil **CiP kurikulum** založené na kurikulu Kurzu permakulturního designu (PDC) pro dospělé. Záměrem našeho kurikula je pokrýt všechny aspekty permakultury, o které mohou mít děti zájem. Nepředpokládá se ale, že všechny děti budou seznamovány se všemi tématy – některé části osnov se hodí pro děti ve věku 3 let, ale ne pro děti, kterým je 12 let, a naopak. Pro zjednodušení orientace v problematice byla různá témata sdružena do hlavních témat: A) Představení permakultury, B) Živá příroda, C) Design, D) Pěstování jídla, E) Struktury, stavby a využívání zdrojů, F) Sociální permakultura.

Ta tvoří v této rešerši hlavní opěrné body pro naši práci.

Tým autorů ze sedmi partnerských organizací zhodnotil a shromáždil zdroje ve svých vlastních jazycích, které autoři sami využívali, byly jim doporučeny nebo je našli jinými cestami. Všechna data byla shromážděna do jednoho společného **katalogu zdrojů** (v podobě tabulky), ve kterém jsou zvláštní listy pro zdroje v každém z následujících jazyků: anglicky, slovinštiny, italsky, rumunštiny, česky a jiné.

Nově nalezené zdroje budou do katalogu průběžně doplňovány.

Shrnutí zdrojů

Naše rešerše o dostupných materiálech v českém jazyce postihuje 58 zdrojů, které jsme považovali za nejvíce informativní a inspirativní. V České republice je mnoho center ekologické a environmentální výchovy, která se zaměřují na informování veřejnosti i vzdělávání dětí a mládeže v environmentálních otázkách. Tato centra vyvíjejí a shromažďují doslova „knihovny“ výukových materiálů a využívají je při výuce celé palety školních tříd. Tato výuka se soustřeďuje na seznamování dětí s reálnou přírodou naživo, na otázky související s životním prostředím, moudré využívání přírodních zdrojů a udržitelný rozvoj. Například ekocentrum Cassiopeia své výukové programy rozšiřuje do přibližně 400 škol a školek v Jihočeském kraji. Při našem analyzování dostupných zdrojů v České republice bylo často obtížné rozhodnout, které materiály se týkají pouze environmentální výchovy, a o kterých můžeme říci, že obsahují prvky permakultury. V České republice totiž dosud nebyly cíleně vytvořeny žádné materiály zaměřené na seznamování dětí s permakulturou, přesto však existuje velké množství materiálů vytvořených pro ekologickou a environmentální výchovu a pro výuku dětí skrze přímý kontakt s přírodou (v terénu nebo v zahradě). Tyto materiály nesou důležité informace a kvality pro mezinárodní projekt Děti v permakultuře (Children in Permaculture) svým (i když nepřímým) prezentováním permakulturní etiky a principů.

Mimo environmentální výchovu a centra ekologické výchovy se děti v ČR setkají s permakulturními principy asi nejčastěji skrze jejich praktické použití v přírodních zahradách, které často obsahují různé permakulturní prvky. V naší zemi je mnoho školek i škol, které si s podporou státních dotací založily vlastní přírodní zahrady. Dá se říci, že přeměna školních zahrad na zahrady v přírodním stylu je zde trendem.

System pravidel a certifikace přírodních zahrad funguje v ČR pod záštitou organizace Přírodní zahrada o.s. (v Rakousku organizace Natur im Garten) <http://www.prirodnizahrada.com/>.

Většina námi doporučovaných materiálů jsou knihy, pracovní listy a metodiky. Zařazeny byly také webové stránky o tvorbě přírodních zahrad. Prezentace i odkazy na webové stránky jsou dostupné na webové stránce Children in Permaculture, některé knihy jsou dostupné online, jiné je možné si vypůjčit v některé z knihoven ekocenter či v městských knihovnách.

Zhruba polovina zdrojů byla ohodnocena jako použitelná pro obě věkové kategorie. Skoro čtvrtina se hodí hlavně pro starší děti – kategorie 7–12 let.

Český tým shromáždil hlavně zdroje od českých autorů a ukázalo se, že nejsou žádné známé materiály v českém jazyce vytvořené explicitně pro předávání permakultury dětem. Co se týká pedagogického přístupu – v češtině není nedostatek materiálů o metodách aktivního učení a obecně o způsobech výuky kreativní a zajímavou formou, nicméně žádný z nich není konkrétně o permakulturní pedagogice.

Oblasti pro další zkoumání

Hlavní oblasti vyžadující další výzkum nebo překlad z jiných jazyků jsou:

- zdroje cílené přímo na zapojování dětí do permakultury
- vysvětlení permakulturní etiky a principů dětem srozumitelnou formou
- zkoumání a definování permakulturní pedagogiky pro děti
- překlad knihy *Outdoor Classroom: A Handbook for School Gardens* od Janet Millington a Carolyn Nuttall (2008) do českého jazyka
- sociální permakultura jako taková potřebuje další inspiraci z jiných zemí

Doporučené materiály

Pedagogický rámec

Metody aktivního vyučování od Dagmar Sitné (2013) zahrnují obecné principy a příklady metod aktivního vyučování.

Líný rodič od Toma Hodgkinsona (2010) je inspirativní knihou o dětství v jeho jednoduchosti a o jeho skutečné hodnotě v moderním na zisk zaměřeném světě.

Blbinky a bláto od Andrese Webera (2015) je kniha, kterou autor se svými dětmi Maxem (13) a Emmou (10) sepsal o přírodě trochu jinak. Obsahuje mnoho nápadů na aktivity venku – jak těch určených do městského prostředí, tak také na tábory v divočině.

Projektové vyučování (Erudis, o.p.s. & Job, o.s., 2009) je užitečná webová stránka o metodách aktivního vyučování.

A) Představení permakultury

Permakultura a školkové zahrady od Jany Novákové (2010) je článek pro učitele na webové stránce, který obsahuje návod na zavedení permakultury v zahradě školky, popis procesů v takové zahradě a užitečné tipy, včetně dalších internetových odkazů.

B) Živá příroda

Učíme se v zahradě od Květoslavy Burešové a kol. (2007) je manuál přinášející praktické rady ohledně založení a udržování školní zahrady a jejího využívání ke vzdělávání a výchově dětí. Obsahuje více než osmdesát praktických aktivit, které pedagogové mohou využít pro práci s dětmi venku.

Hrajeme si na přírodu (Lipka - školské zařízení pro environmentální vzdělávání, 2008) a **Škola hrou v přírodě** od Tomáše Smrže (2012) obsahují jednoduché hry v přírodě.

Krajina a voda od Vladimíra Zatloukala & CEGV Cassiopeia (2012) je metodologie environmentální výchovy pro základní školy.

Vodní čarování od Blanky Ponížilové (2008) obsahuje pracovní listy a metodiky.

C) Design

Projekt Přírodní zahrada od Jany Neumajerové (2012) je případová studie prezentovaná na webové stránce, která dokumentuje začleňování dětí do procesu plánování, navrhování a realizování zahrady na Montessori škole.

Abych si moh cachtat nohy od ZOOP KONIKLEC (2015) je video vytvořené stejnou školou jako předchozí případová studie. Jde o dokument o budování jezírka ve školní zahradě.

Dětská hřiště v přírodním stylu (Elisabeth C. Gründler a Norbert Schäfer, 2010) je kniha dostupná rovněž v němčině, vhodná pro dospělé, kteří se chtějí naučit vytvořit přírodní zahradu ve škole či školce.

Jak na školní zahrady – metodický materiál od Lenky Prunerové (2010) je webová stránka pro učitele s metodickými instrukcemi, jak vytvořit a používat ekologickou školní zahradu.

Školní zahrada jako přírodní učebna od Dany Křivánkové (2012) je kniha pro dospělé obsahující praktické instrukce pro vytváření struktur a funkcí pro výuku ve školní přírodní učebně.

D) Pěstování jídla

Hrajeme si s dětmi v přírodní zahradě od Moniky Pýchové a Tomáše Smrže (2012) je kniha obsahující praktické návody pro plánování zahradních úprav a realizaci aktivit v zahradě (hry, recepty, zahradničení) s dětmi.

Dobrou chuť od Kláry Smolíkové (2009) je kniha pracovních listů a metodik o jídle.

Pěstování s dětmi od Kateřiny Horáčkové (2014) je prezentace o vytváření a využívání přírodní zahrady pro pěstování jídla s dětmi.

Jůlinka z jedlé zahrádky od Terezy Václavíkové (2013) je kniha pro děti, která je vybízí k pěstování jedlých a bylinkových zahrádek. Obsahuje "recepty" na vlastní léčivé prostředky ze zahrady a divokých rostlin.

E) Struktury, stavby a využívání zdrojů

I ty můžeš zachránit planetu nebo 50 nápadů pro děti, jak přispět k záchraně planety (dvě různá vydání knihy) od Jacquie Wines (2008) je kniha dostupná v mnoha dalších jazycích, která obsahuje nápady na ochranu přírody v každodenním dětském životě.

Sedm barev duhy od kolektivu autorů z CEA Sluňákov (2008) je soubor metodických materiálů zaměřených na začleňování environmentální výchovy do školních osnov.

Ekoškola (2014) je webová stránka českého partnera mezinárodního společenství Ekoškol, kde naleznete metodiku sedmi kroků, témata, videa a odkazy na jiné školy a organizace napříč celou ČR. Zapojené školy obvykle obdrží plnou verzi uvedených materiálů. Také nabízí konkrétní nápady v kapitole "Inspirace – Příklady dobré praxe", co dělat se žáky nebo celou školou.

F) Sociální permakultura

NaZemi je organizace, na jejíž webových stránkách lze nalézt informace pro pedagogy týkající se globální výchovy, systému Fair Trade, důstojných pracovních podmínek, odpovědnosti veřejných institucí. NaZemi (2016) nabízí podklady pro výuku příběhem, semináře a kurzy pro pedagogy, metodické příručky a vzdělávací programy.

Literatura

Burešová K. & Chaloupky (2007). *Učíme se v zahradě*. Kněžice, Česká republika: Chaloupky, o.p.s..

CEA Sluňákov (2008). *Sedm barev duhy*. Horka nad Moravou, Česká republika: CEA Sluňákov.

Erudis, o.p.s. & Job, o.s. (2009). *Projektové vyučování*.
Dostupné z: <http://www.projektovavyuka.cz/>

Gründler E.C. & Schäfer N. (2010). *Dětská hřiště v přírodním stylu*. Praha, Česká republika: Ministerstvo životního prostředí.

Hodgkinson T. (2010). *Líný rodič*. Brno, Česká republika: Jota.

Horáčková K. (2014). *Pěstování s dětmi*. Dostupné z:
<http://www.akademiesobestacnosti.cz/video/pestovani-s-detmi-katerina-horackova>

Křivánková D. (2012). *Školní zahrada jako přírodní učebna*. Brno, Česká republika: Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání.

Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání (2008). *Hrajeme si na přírodu*. Brno, Česká republika: Lipka - školské zařízení pro environmentální vzdělávání.

NaZemi (2016). *NaZemi*. Dostupné z: <http://www.nazemi.cz/cs>

Neumeyerová J. (2012). *Projekt Přírodní zahrada*. Dostupné z:
<http://www.zsmontessori.net/o-skole/projekt-prirodni-zahrada/>

Nováková J. (2010). *Permakultura a školkové zahrady*. Dostupné z:
<http://www.janinyzahrady.cz/dalsi-clanky/permakultura-a-skolkove-zahrady/>

Ponížilová B. (2008). *Vodní čarování*. Brno, Česká republika: Rezekvítek, z. s.

Prunerová L. (2010). *Jak na školní zahrady – metodický materiál*. Dostupné z:
<http://ekovychova.ametyst21.cz/jak-na-skolni-zahrady-metodicky-material.html>

Pýchová M. & Smrž T. (2012). *Hrajeme si s dětmi v zahradě*. České Budějovice, Česká republika: CEGV Cassiopeia.

Sitná D. (2013). *Metody aktivního vyučování*. Praha, Česká republika: Portál.

Smrž T. (2012). *Škola hrou v přírodě*. České Budějovice, Česká republika: CEGV Cassiopeia.

Smolíková K. (2009). *Dobrou chuť!* Votice, Česká republika: Ochrana fauny ČR.

TEREZA, vzdělávací centrum, z.ú. *Ekoškola* (2014). Dostupné z: <http://www.ekoskola.cz/>

Václavíková T. (2013). *Jůlinka z jedlé zahrádky*. Praha, Česká republika: Verzone.

Weber A. (2015). *Bibinky a bláto*. Praha, Česká republika: Dharmagaia.

Wines J. (2008). *I ty můžeš zachránit planetu*. Praha, Česká republika: Slovart.

Zatloukal V. & CEGV Cassiopeia (2012). *Krajina a voda*. České Budějovice, Česká republika: CEGV Cassiopeia.

ZOOP KONIKLEC (2015). *Abych si moh cachtat nohy*. Dostupné z: <http://www.pocitamesvodou.cz/abych-si-moh-cachtat-nohy-dokument-o-stavbe-jezirka-na-zahrade-skoly/>